

B. LALIĆ

OSVRT NA REZULTATE POSLOVANJA RATARSKIH OOUR-a

Osnovne organizacije udruženog rada u ratarskoj proizvodnji ostvaruju u prosjeku povoljnije ekonomske rezultate nego OOUR-i u drugim granama poljoprivrede. Kod analiziranih OOUR-a u poljoprivredi SR Hrvatske, u ratarskim OOUR-ima ostvaren je veći dohodak po radniku za 35 % nego kod stočarskih i za 29 % od voćarsko-vinogradarskih osnovnih organizacija. Stočarski OOUR-i u prosjeku su bez akumulacije, odnosno posluju s gubicima a u voćarsko-vinogradarskim OOUR-ima stopa akumulativnosti je za 43 % niža. Osobni dohoci radnika u ratarskim OOUR-ima su također veći. U 1976. godini prosječni neto osobni dohoci u ratarskim OOUR-ima bili su veći za 12 % od stočarskih i 17 % od voćarsko-vinogradarskih OOUR-a.

Unatoč činjenici da se u ratarskoj proizvodnji ostvaruju znatno bolji financijski rezultati nego u ostalim granama poljoprivrede, ne bi se smjelo zapostavljati ekonomske probleme te grane proizvodnje. Racionalnost i ekonomsku efikasnost ne treba ocjenjivati samo sa stanovišta ostvarenih rezultata poslovanja, nego je potrebno analizirati u kojoj mjeri su iskorišteni postojeći ekonomski i ekološki uvjeti proizvodnje, kao i raspoloživi nivo tehnike i tehnologije. Nekritičko samozadovoljstvo ostvarenim rezultatima, motivirano uglavnom naturalnim pokazateljima proizvodnje može imati za posljedicu neracionalno ulaganje i slabljenje ekonomskih rezultata proizvodnje. Nadalje, potrebno je istaći da uz postojeći, visoki nivo intenzivnosti ratarske proizvodnje, (tj. uz visoko angažiranje osnovnih i obrtnih sredstava po jedinici površine) i najmanje promjene u odnosima cijena ili poremećaji u reprodukcijским cjelinama, mogu imati velike posljedice za ekonomičnost proizvodnje. Ratarskim OOUR-ima stoje na raspolaganju različite mogućnosti mehanizacije i kemizacije, izbora sorata, proizvodne orijentacije te različiti oblici vertikalnog povezivanja, što daje osnovu za ostvarenje visokoproduktivne proizvodnje. To istovremeno ukazuje na veliku fleksibilnost u organizaciji proizvodnje, kao i na mogućnosti da se ekonomskom valorizacijom izabranih rješenja utječe na ekonomičnost poslovanja. Sve to skupa ukazuje na opsežnost ekonomske problematike, kao i na potrebu njenog praćenja i istraživanja.

Ova problematika predmet je i razmatranja ovog savjetovanja i referata, a mi bismo ovdje ukazali na neke probleme koje se manifestiraju na nivou osnovnih organizacija. U tu svrhu analizirani su rezultati poslovanja većeg broja ratarskih OOUR-a u SR Hrvatskoj za 1975. i 1976. s procjenom kretanja u 1977. godini.

Rezultati poslovanja promatranih ratarskih OOUR-a u 1976. u odnosu na 1975. ukazuje na neke karakteristične tendencije. Prosječan dohodak po radniku postao je sa 94 na 116 hiljada dinara što predstavlja povećanje za 23,4 %. Istovremeno je došlo do pada akumulativnosti analiziranih OOUR-a.

Sredstva za unapređivanje i proširenje materijalne osnove rada smanjila su se u 1976. u odnosu na 1975. godinu za 11 %, što jasno ukazuje na pogoršanje materijalnog položaja proizvodnje. Stopa akumulativnosti opala je sa 4,36 % na 2,90 što je posljedica pada akumulativnosti ali još više naglog porasta prosječno korištenih sredstava (revalorizacija).

Uzroke pada akumulativnosti treba tražiti kako u uvjetima formiranja dohotka tako i u načinu njegove raspodjele. Kada s tog stajališta promatramo pad akumulativnosti, tada možemo konstatirati da u uvjetima formiranja dohotka u 1976. godini nije došlo do značajnijih promjena. Ostvareni porast dohotka je rezultat povoljnijih odnosa ukupnog prihoda i utrošenih sredstava. U 1976. godini na svakih 100 dinara utrošenih sredstava ostvareno je 147 dinara ukupnog prihoda, a 1975. godine 137 dinara. Smanjilo se učešće utrošenih sredstava u ukupnom prihodu. Za ocjenu ostvarenog povećanja dohotka potrebno je imati u vidu da su neke mjere sistema obračuna dohotka umanjile njegovu vrijednost i da su u 1976. godini ostvareni veći prinosi ratarskih kultura s izuzetkom kukuruza. Možemo konstatirati da uzroke pada akumulativnosti u 1976. godini u odnosu na 1975. god. ne treba tražiti u promijenjenim uvjetima formiranja dohotka što znači da su uzroci u sferi njegove raspodjele.

Osnovna obilježja promjena u raspoređivanju dohotka očituju se u povećanju izdvajanja za opću i zajedničku potrošnju, ugovorne obaveze kao i za osobne dohotke. Činjenica da je ostvareni porast dohotka bio praćen padom akumulativnosti uvjetovana je većim rastom navedenih izdvajanja od rasta dohotka. Tako je opća i zajednička potrošnja porasla za 43,23 %, a ugovorne obaveze za 35,54 %. Obzirom da se dohodak povećao za 24 % udio ovih izdvajanja povećao je svoje učešće u dohotku 1976. u odnosu na 1975. godini za 4 indeksna poena.

Prosječni neto osobni dohoci porasli su u prosjeku za 18 % što je niže od rasta dohotka. Ali kada se uzmu u obzir ukupna bruto osobna primanja i sredstva fonda zajedničke potrošnje, tada je i kod tih izdvajanja ostvaren veći porast od rasta dohotka. Sve je to utjecalo na smanjenje sredstava za unapređivanje i proširenje materijalne osnove rada i za stvaranje i obnavljanje rezervi tj. na izdvajanja u fondove. Ta sredstva smanjila su se u apsolutnom iznosu, a njihovo učešće u dohotku opalo je s 19 % koliko je u ovim OOUR-ima iznosilo u 1975. na 14 % u 1976. tj. za 5 poena.

U 1977. god. na osnovu raspoloživih procjena u manjem broju OOUR-a, (a ove procjene moraju se uzeti s rezervom) očekuje je daljnji pad akumulativnosti u ratarskim OOUR-a. Procjene ukazuju da se kretanje pokazatelja poslovanja u 1977. u odnosu na 1976. razlikuju od kretanja iz 1975. u 1976. Tako se ne očekuje značajni porast dohotka, odnosno taj rast je znatno niži od porasta ostvarenog u 1976. god. u odnosu na 1975. god. To ukazuje da su se uvjeti formiranja dohotka pogoršali odnosno ostvareni porast ukupnog prihoda praćen je većim rastom utrošenih sredstava. Koliko je to rezultat promjene odnosa cijena, a koliko ostvarene proizvodnje, u ovom trenutku teško je ocijeniti. Evidentno je da je akumulativnost nekih glavnih kultura u 1977. god. na nižem nivou, što je moralo utjecati na formiranje prednjih odnosa. Prema tome slabljenje akumulativnosti OOUR u 1977. god. uvjetovano je nepovoljnijim uvjetima formiranja dohotka, što u 1976. god. nije toliko dolazilo do izražaja.

U raspoređivanju dohotka, na osnovu procijenjenih pokazatelja prisutne su i u ovoj godini tendencije kretanja iz 1976. Opća i zajednička potrošnja, kao i ugovorne obaveze rastu brže od rasta dohotka te se njihovo učesće u dohotku povećava. Prema tome u 1977. god. ratarski OOUR imaju nižu stopu rasta dohotka, i za akumulativnost osnovnih organizacija nepovoljnu raspodjelu dohotka što dalje slabi njihovu ekonomsku efikasnost.

Daljnja karakteristika poslovanja analiziranih ratarskih OOUR-a, očituje se u velikim razlikama u ostvarenim rezultatima. Razlike su prisutne u visini dohotka po radniku, akumulativnosti, prosječno korištenim sredstvima po radniku, visini neto osobnih dohodaka kao i kod ostalih promatranih pokazatelja. Variranja u visini dohotka po radniku izražena su koeficijentom variranja u 1975. god. od 54,33 % a u 1976. god. od 39,15 %. Analiza strukture OOUR-a prema dohotku po radniku pokazuje da je u 1976. god. u odnosu na 1975. god. došlo do većeg porasta dohotka kod OOUR-a s nižim dohotkom po radniku nego kod OOUR-a sa višim dohotkom. Tako se broj OOUR-a s dohotkom po radniku do 75.000 (najniža grupa) smanjio za 3 puta, a broj OOUR-a s dohotkom većim od 150.000 povećao se samo za 25 %. To je utjecalo na smanjenje variranja ovog pokazatelja ali našlo odraza i u kretanju akumulativnosti. U 1976. god. nije se povećao broj OOUR-a s gubicima i onih koji posluju na granici rentabiliteta, bez obzira na znatno nižu prosječnu stopu akumulativnosti, ali se smanjio broj OOUR-a koji su ostvarili stopu akumulativnosti veću od 10 %.

Prednji pokazatelji ukazuju da su postojeće razlike u akumulativnosti bile pod utjecajem visine dohotka po radniku. Korelaciono-regresionom analizom ustanovljeno je da se visina sredstava za unapređivanje i proširenje materijalne osnove rada nalazi u zavisnosti s visinom dohotka, što pokazuje parcijalni koeficijent korelacije u 1975. g. $R_{72} \cdot 13456 = 0,64$, a u 1976. god. $R = 0,73$. Pozitivan utjecaj na visinu ovih sredstava ima i visina prosječno korištenih sredstava po radniku, ali je taj utjecaj znatno slabijeg intenziteta (1975. g. $R_{76} \cdot 12345 = 0,34$, 1976. $R = 0,035$). Od analiziranih faktora s negativnim utjecajem na razlike u visini ovih sredstava između promatranih OOUR-a pojavljuju se ugovorne obaveze i osobni dohoci ali s nesignifikantnom visinom koeficijenata parcijalnih korelacija.

Bez obzira što visina prosječno korištenih sredstava pozitivno djeluje na izdvajanja u fondove taj utjecaj je nedovoljan da bi međusobni odnosi tih vrijednosti poprimili pozitivne tendencije kretanja. Naime, stopa akumulativnosti kao odnos tih vrijednosti, nalazi se u negativnoj zavisnosti o visini prosječno korištenih sredstava po radniku, što pokazuje parcijalni koeficijent korelacije u 1975. god. $R_{17} \cdot 23456 = -0,32$, a 1976. g. $R = -0,42$.

Nadalje, analiza ukazuje da razlike u visini prosječno korištenih sredstava, koje su jako velike kod promatranih OOUR-a, ne utječu na visinu dohotka po radniku, ali djeluju na povećanje ugovornih obaveza. Ustanovljena zavisnost prosječno korištenih sredstava po radniku i rezultata poslovanja ukazuje na prisustvo neracionalnog korištenja sredstava i na potrebu da u OOUR-ima toj problematici treba obratiti više pažnje.

Da bi još bolje sagledali neke zavisnosti i međuzavisnosti koje se manifestiraju u poslovanju ratarskih OOUR-a prikazat ćemo stanje neto osob-

nih dohodaka. I ovdje su prisutne velike razlike između OOUR-a što pokazuje koeficijent variranja u 1975. g. — 15,32 % i u 1976. 14,86 %. Interesantno je istaknuti da se te razlike ne nalaze u zavisnosti od ostvarenog dohotka po radniku što dovodi u pitanje ovisnost osobnih dohodaka o produktivnosti rada. Visina neto osobnih dohodaka vrši značajan utjecaj na izdvajanje sredstava za opću i zajedničku potrošnju što pokazuju koeficijenti parcijalne korelacije u 1975. g. = $R_{35} = 0,47$, 1976. g. $R = 0,85$. Na toj osnovi može se objasniti i negativan utjecaj visine osobnih dohodaka na akumulativnost osnovnih organizacija.

Postojeće razlike u rezultatu poslovanja kao i ustanovljeni odnosi između promatranih pokazatelja rezultat su djelovanja velikog broja faktora. Ne ulazeći u njihovu analizu potrebno je naglasiti da u Hrvatskoj postoje velike razlike u uvjetima za ratarsku proizvodnju koje imaju presudan utjecaj na rezultate poslovanja ratarskih OOUR-a. Pored toga postoje značajne mogućnosti da se racionalnijom proizvodnjom, uz date objektivne uvjete ostvare povoljniji rezultati. Očito je da porast izdvajanja za opću i zajedničku potrošnju kao i rast ugovornih obaveza smanjuje akumulativnost i reproductivnu sposobnost, što može imati za posljedicu stagnaciju u ovoj proizvodnji odnosno njen neadekvatan razvoj. Ratarska proizvodnja kao primarna proizvodnja u agroindustrijskom kompleksu, svojom ekonomičnošću i produktivnošću djeluje na razvoj ostalih grana poljoprivrede i prehrambene industrije ali je tu prisutan i obrnuti utjecaj što ukazuje na potrebu dohodovne organiziranosti na liniji roba. Na toj osnovi treba tražiti i rješenja za brži razvoj društvenog sektora u ratarskoj proizvodnji u širem području Republike, iako su tu neminovne intervencije agrarne politike i sistemskih mjera naročito kada se radi o područjima koja traži veće melioracione i organizaciono-tehničke zahvate.